

УДК 342.351

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.14>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Гарбінська-Руденко А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового та податкового права
Державного податкового університету
ORCID: 0000-0002-0971-1234

Глух М.В.,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового та податкового
права Державного податкового університету
ORCID: 0000-0002-6107-5415

Новицька Н.Б.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету
ORCID: 0000-0003-4753-7625

Гарбінська-Руденко А.В., Глух М.В., Новицька Н.Б. Правові засади фінансування політичних партій в Україні: проблемні аспекти.

У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану правового регулювання фінансування політичних партій в Україні з урахуванням законодавчих змін, інституційних особливостей та практики їх застосування. Встановлено, що українська модель фінансування політичних партій характеризується поєднанням державного та приватного фінансування, що, з одного боку, сприяє забезпеченню політичного плюралізму та рівності можливостей суб'єктів виборчого процесу, а з іншого – створює ризики непрозорого впливу окремих донорів на політичні рішення.

Обґрунтовано, що, незважаючи на формальну визначеність законодавчих приписів, ефективність їх реалізації значною мірою залежить від дієвості механізмів контролю, зокрема електронного моніторингу та фінансової звітності. Визначено, що суттєвий вплив на структуру та обсяги фінансування має виборчий цикл, у межах якого значно зростають фінансові потоки, що, своєю чергою, ускладнює контроль за їх використанням.

З'ясовано, що ключову роль у здійсненні державного контролю відіграють спеціалізовані органи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції та Центральна виборча комісія, ефективність діяльності яких залежить від рівня технічного забезпечення, кадрового потенціалу та міжвідомчої координації. Водночас встановлено наявність низки системних проблем, серед яких: обмежена інституційна спроможність контролюючих органів, фрагментарність електронних систем моніторингу, відсутність уніфікованих стандартів звітності, а також недостатній рівень контролю за витратами під час виборчих кампаній. Окремо акцентовано увагу на проблемі гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері фінансового моніторингу, що є важливою передумовою підвищення прозорості політичних фінансів та інтеграції України до європейського правового простору.

Узагальнено, що подальше вдосконалення правового регулювання фінансування політичних партій потребує комплексного підходу, який включає розвиток електронних систем контролю, підвищення інституційної спроможності органів нагляду, деталізацію правил приватного фінансування та імплементацію міжнародних стандартів.

Ключові слова: політичні партії, фінансування політичних партій, фінансова прозорість, підзвітність, державне фінансування, електронне звітування, фінансовий моніторинг.

Harbinska-Rudenko A.V., Glukh M.V., Novytska N.B. Legal framework for the financing of political parties in Ukraine: problematic aspects.

The article provides a comprehensive analysis of the current state of legal regulation of political party financing in Ukraine, taking into account recent legislative changes, institutional features, and the practice of their implementation. It has been established that the Ukrainian model of political party

financing is characterized by a combination of public and private funding which, on the one hand, contributes to ensuring political pluralism and equal opportunities for participants in the electoral process, and on the other hand, creates risks of non-transparent influence of individual donors on political decision-making.

It is substantiated that, despite the formal clarity of legislative provisions, the effectiveness of their implementation largely depends on the efficiency of control mechanisms, in particular electronic monitoring and financial reporting. It is determined that the electoral cycle has a significant impact on the structure and volume of financing, within which financial flows increase substantially, thereby complicating control over their use.

It is found that a key role in exercising state control is played by specialized bodies, in particular the National Agency on Corruption Prevention and the Central Election Commission, whose effectiveness depends on the level of technical support, human resources capacity, and interagency coordination. At the same time, a number of systemic problems have been identified, including limited institutional capacity of supervisory authorities, fragmentation of electronic monitoring systems, lack of unified reporting standards, and an insufficient level of control over expenditures during electoral campaigns. Particular attention is paid to the issue of harmonization of national legislation with international standards in the field of financial monitoring, which is an important prerequisite for enhancing transparency in political finance and for Ukraine's integration into the European legal space.

It is concluded that further improvement of the legal regulation of political party financing requires a comprehensive approach, including the development of electronic control systems, strengthening the institutional capacity of supervisory bodies, detailed regulation of private financing rules, and the implementation of international standards.

Key words: political parties, political party financing, financial transparency, accountability, public funding, electronic reporting, financial monitoring.

Постановка проблеми. Україна обрала курс на посилення демократичних інститутів та прозорості політичної системи, що юридично закріплено Конституцією України та Законом України «Про політичні партії в Україні» [1]. У цьому контексті забезпечення прозорого та законного фінансування політичних партій є не вибірковою заходом, а обов'язковою умовою зміцнення політичної стабільності, протидії корупційним ризикам та гарантування рівних умов для участі політичних сил у виборчих процесах. Правове регулювання джерел, обсягів та механізмів фінансування партій створює правові підстави для контролю за політичними витратами, запобігання використанню непрозорих фінансових потоків, а також формує основу для ефективного державного нагляду та аудиту політичних фінансів [2].

Незважаючи на наявність законодавчої бази, практика фінансування політичних партій демонструє ряд системних проблем. По-перше, існує правова невизначеність у регулюванні джерел фінансування, особливо приватних внесків від громадян і юридичних осіб [3, с. 89], що створює ризики непрозорих або прихованих фінансових потоків. По-друге, недосконалі механізми контролю та аудиту фінансової діяльності партій ускладнюють своєчасне виявлення порушень, що негативно впливає на рівень довіри суспільства до політичних інститутів [4, с. 98]. По-третє, існує проблема гармонізації національних норм з міжнародними стандартами фінансового моніторингу, які визначають правила ідентифікації донорів, прозорого обліку пожертв та запобігання відмиванню коштів через політичні структури. Вітчизняне законодавство лише частково відповідає цим стандартам, що ускладнює інтеграцію української політичної системи до європейських практик прозорості та підзвітності фінансів політичних партій [4, с. 100].

Окрему проблему становить неузгодженість державного та приватного фінансування партій, що створює дисбаланс між різними політичними силами та підвищує ризик використання фінансових ресурсів у корупційних цілях. Крім того, недостатньо розроблені правові механізми контролю за витратами партій під час виборчих кампаній, що створює можливості для непрозорого використання коштів виборців.

Саме тому, очевидним є необхідність розробки ефективних фінансово-правових та інформаційних механізмів контролю за фінансуванням політичних партій, які б поєднували вимоги прозорості, підзвітності, запобігання фінансовим зловживанням та відповідність міжнародним стандартам.

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану та правових засад фінансування політичних партій в Україні, визначення проблем правового регулювання такого фінансування, а також виявлення напрямів вдосконалення механізмів контролю та прозорості фінансування політичних партій.

Стан опрацювання проблематики. Науковий інтерес до проблематики фінансування політичних партій в Україні останніми роками суттєво зріс у зв'язку з посиленням вимог до прозорості

політичної діяльності та необхідністю гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями Financial Action Task Force [8] та нормами права ЄС. Значний внесок у розробку теоретико-правових засад фінансування політичних партій зробили вітчизняні науковці Д. Рудень, О. Шарандін, які досліджували джерела фінансування, механізми державного та добровільного фінансування, правовий статус політичних партій та контроль за їхньою діяльністю [3; 4]. Питання регулювання витрат політичних партій, аудиту фінансової звітності та державного контролю висвітлювалися у працях В.В. Джуган та О. Коцюруби [7; 10].

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про ефективність комплексного регулювання фінансування політичних партій через поєднання державного та приватного контролю, обмеження внесків, прозорі процедури аудиту та публічне розкриття фінансової інформації. Особливо важливим є впровадження ризик-орієнтованого підходу та стандартів фінансового моніторингу, які дозволяють запобігати непрозорим або незаконним фінансовим потокам у політичній сфері [8].

Водночас, незважаючи на наявність значної кількості наукових публікацій та законодавчих актів, проблема ефективного правового регулювання фінансування політичних партій в Україні залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, недостатньо опрацьованими залишаються питання комплексної імплементації міжнародних стандартів фінансового моніторингу у сферу політичних фінансів, ефективного контролю за витратами політичних сил, а також поєднання державного фінансування з добровільними внесками громадян та юридичних осіб. Це зумовлює необхідність подальших наукових досліджень та розробки рекомендацій щодо вдосконалення національної системи фінансування політичних партій у контексті демократизації та інтеграції України до європейських політичних практик.

Виклад основного матеріалу. В Україні фінансування політичних партій має низку специфічних особливостей, які обумовлені історичними, політичними та економічними чинниками. По-перше, поєднання державного та приватного фінансування політичних партій є ключовою рисою української моделі. Державне фінансування здійснюється пропорційно результатам участі партій у виборах, що покликано забезпечити рівні умови для політичних сил і зменшити залежність від великих донорів. Разом із тим, приватні внески залишаються значущим джерелом ресурсів, що створює потенційні ризики непрозорого фінансування та впливу окремих донорів на політичні рішення [3, с. 90].

По-друге, українська система передбачає жорсткі обмеження на розмір внесків фізичних та юридичних осіб, що відрізняє її від деяких зарубіжних моделей. Законодавчо встановлено максимальні межі внесків, а також заборону на отримання коштів від державних підприємств або іноземних юридичних осіб. Водночас дослідники відзначають, що на практиці контроль за дотриманням цих обмежень потребує додаткових механізмів моніторингу та електронного звітування [5, с. 45].

По-третє, Україна активно впроваджує електронну звітність та відкриті реєстри фінансування партій, що дозволяє громадськості та контролюючим органам відстежувати фінансові потоки. Як зазначає М. Сізокрилов, такі системи підвищують прозорість і мінімізують ризики непрозорого використання коштів, хоча поки що не охоплюють усіх аспектів партійного фінансування, зокрема витрати на внутрішньопартійну діяльність і передвиборчу рекламу [6, с. 139].

Особливою рисою української практики є значний вплив виборчого циклу на структуру фінансування. У періоди передвиборчих кампаній обсяги фінансових ресурсів суттєво зростають, що створює додаткове навантаження на контрольні органи та підвищує ризики порушень. Науковці зазначають, що це вимагає не тільки законодавчого регулювання, а й посилення інституційної спроможності органів аудиту та електронного моніторингу [5, с. 46].

Ще однією особливістю є поєднання централізованого та децентралізованого фінансування, коли частина ресурсів надається на рівні центрального керівництва партій, а інша – на рівні регіональних осередків. Таке розподілення ускладнює контроль за повним обігом коштів, створюючи потенційні прогалини у фінансовій прозорості [6, с. 140].

Нарешті, важливим елементом є державний контроль та аудиторська перевірка фінансових звітів партій, який здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції. Як зазначають І. Литвиненко та І. Рижук, ефективність цього контролю залежить не лише від законодавчих норм, а й від технічного оснащення органу, рівня підготовки кадрів та інтеграції електронних систем [5, с. 46].

Таким чином, українська модель фінансування політичних партій поєднує державне фінансування, приватні внески, жорсткі обмеження та елементи електронного контролю, що створює як переваги у прозорості та рівності партій, так і певні проблеми у практичному застосуванні норм, які потребують подальшого вдосконалення.

У 2021–2023 роках українське законодавство зазнало низки змін, спрямованих на підвищення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій. Зокрема, були внесені зміни до Закону

України «Про політичні партії в Україні», які посилили вимоги до фінансової звітності та встановили нові обмеження щодо внесків від фізичних та юридичних осіб [1].

Д. Рудень зазначає, що основні зміни законодавства стосуються, зокрема, обмежень на приватні внески, ведення обліку витрат партій та посилення державного контролю [3, с. 90]. При цьому експерти звертають увагу на те, що на практиці ефективність контролю залежить не лише від нормативної бази, а й від інституційної спроможності органів нагляду, таких як Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) та Центральна виборча комісія (далі – ЦВК), що здійснюють аудит партійних фінансів.

Важливою зміною стало запровадження електронного звітування політичних партій, що дозволяє здійснювати моніторинг фінансових потоків у режимі реального часу та підвищує прозорість діяльності партій [7, с. 56]. Цифровізація фінансової звітності сприяє зменшенню ризиків непрозорих операцій та підвищує довіру громадськості до політичних інститутів [9, с. 25].

1 липня 2025 року було запущено модернізовану версію Єдиного державного реєстру звітності політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру – POLITDATA 2.0. [2]. За даними НАЗК, «у 2025 році прозвітували про свою діяльність понад 260 політичних партій. НАЗК перевірило 100% поданих звітів, а саме 1 170 звітів центральних осередків політичних партій» [2].

Разом із тим, значна частина проблем залишається не вирішеними. По-перше, неузгодженість між державним і приватним фінансуванням створює дисбаланс у можливостях політичних сил і підвищує ризик використання фінансових ресурсів у політичних цілях [3, с. 91]. По-друге, існує прогалина у правовому регулюванні контролю за витратами партій під час виборчих кампаній, що дозволяє обходити встановлені обмеження [3, с. 91].

Окремо слід виділити проблему гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. На думку науковців, часткова відповідність українського законодавства цим стандартам ускладнює інтеграцію національної політичної системи до європейських практик прозорості та підзвітності [5, с. 47].

Водночас наявні законодавчі зміни створюють передумови для підвищення ефективності контролю та прозорості політичних фінансів, зокрема через введення електронного моніторингу, стандартизованих форм звітності та системи державного фінансування, що враховує результати участі партій у виборах. Як зазначають І. Литвиненко та І. Рижук, «без комплексного підходу, який поєднує законодавчі зміни, цифровізацію та ефективний державний контроль, ризики непрозорого фінансування політичних партій залишаються високими» [5, с. 48].

Слабка координація між контролюючими органами, обмежені ресурси для проведення аудитів та нестача кваліфікованих фахівців створюють значні ризики непрозорого використання коштів політичних партій. На думку І. Литвиненко та І. Рижук, ці проблеми особливо загострюються під час виборчих кампаній, коли обсяги фінансування різко зростають і контроль ускладнюється [5, с. 49].

Значну роль у підвищенні прозорості політичного фінансування відіграють електронні системи звітності та автоматизований аудит. Впровадження електронного моніторингу дозволяє відстежувати джерела надходжень, перевіряти відповідність витрат встановленим лімітам та забезпечувати публічний доступ до фінансової звітності партій. О. Шарандін підкреслює, що ефективно поєднання законодавчих норм та інформаційних технологій створює передумови для зниження корупційних ризиків у політичній сфері та підвищення довіри суспільства до партій [4, с. 101].

Незважаючи на позитивні зміни, залишається низка структурних та організаційних проблем у забезпеченні прозорості фінансування політичних партій, серед яких варто виокремити:

- обмежену спроможність контролюючих органів до моніторингу такого фінансування у режимі реального часу;
- відсутність єдиного стандарту електронного звітування для всіх політичних партій;
- нестачу кваліфікованих експертів з фінансового моніторингу політичних структур.

Як влучно зазначають Т. Кізима, О. Газилишин, до проблем, пов'язаних із функціонуванням політичних фінансів в Україні, варто також відносити: «відсутність ефективного механізму детального моніторингу фактичних видатків політичних сил на виборчу кампанію (зокрема, і їх фінансування третіми особами); певною мірою формальний («технічний») характер аналізу фінансових звітів політичних партій; відсутність ефективних санкцій, здатних запобігати порушенню правил фінансування виборчих кампаній; проблема «дочасної» (прихованої) передвиборчої агітації; необмеженість витрат (окрім граничного розміру виборчого фонду) власних коштів політичних сил на виборчу кампанію тощо» [9, с. 30].

Висновки. Отже, сучасний стан правового регулювання фінансування політичних партій в Україні свідчить про суттєвий прогрес у законодавчому забезпеченні прозорості, проте зберіга-

ються значні проблеми інституційного та практичного характеру. Це обґрунтовує необхідність подальшого наукового дослідження механізмів фінансування політичних партій, зокрема у контексті імплементації міжнародних стандартів фінансового моніторингу та підвищення ефективності контролю за витратами політичних сил. Українська практика поєднує державне фінансування пропорційно результатам виборів, обмеження на приватні внески та електронну звітність, що підвищує прозорість і створює рівні умови для політичних сил.

Водночас існують системні прогалини: обмежена координація контролюючих органів, низький рівень інтеграції електронних реєстрів із банківськими та державними платформами, фрагментарність контролю на регіональному рівні та нестача кваліфікованих фахівців.

Основні проблеми, що потребують вирішення для забезпечення прозорості фінансування політичних партій варто узагальнити до таких як: недостатня прозорість приватних внесків та можливість обходу встановлених лімітів; слабка координація і обмежені ресурси контролюючих органів, особливо під час виборчих кампаній; фрагментарність електронних систем моніторингу та відсутність єдиного стандарту звітності; часткова невідповідність національного законодавства міжнародним стандартами фінансового моніторингу. Для вирішення вказаних проблемних аспектів варто було б звернути увагу на удосконалення законодавства шляхом деталізації правил приватного фінансування та обов'язкових звітних процедур для політичних партій; розширення та інтеграція електронних систем контролю із державними реєстрами та банківськими платформами для моніторингу фінансових потоків у режимі реального часу; підвищення інституційної спроможності органів контролю за фінансуванням політичних партій через навчання фахівців, залучення сучасних технологій та створення єдиних процедур аудиту. Окремо варто зазначити про важливість процедур імплементації міжнародних стандартів фінансового моніторингу, що сприятиме зниженню корупційних ризиків та підвищенню прозорості політичного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про політичні партії в Україні. Закон України від 05.04.2001 №23-65-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
2. Результати роботи НАЗК за 2025 рік: державний контроль у сфері фінансування політичних партій URL: <https://surl.li/tcwfzi>.
3. Рудень Д.М. Політико-правові засади державного фінансування політичних партій в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 4 (44). 2019. С. 89-94 URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/199693/199892>.
4. Шарандін О.О. Особливості нормативно-правового забезпечення фінансово-правового статусу політичних партій в Україні. *Ірпінський юридичний часопис*. № 1(18). 2025. С. 98–108. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/324/334>.
5. Литвиненко І.Л., Рижук І.В. Правові засади впливу політичних партій на функціонування державного механізму. *Київський часопис права*. №3. 2022. С. 44–50. URL: <https://surl.li/aspncf>.
6. Сізокрилов М.В. Правовий статус політичних партій. *Правова держава*. №41. 2021. С. 138-144. URL: <https://pd.onu.edu.ua/article/view/225619/226599>.
7. Джуган В.В. Поняття та види фінансування політичних партій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 63. 2021. С. 56-60 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/12.pdf>.
8. Financial Action Task Force (FATF). Recommendations for Political Financing Transparency. URL: <https://surl.li/ipyktn>.
9. Кізима Т., Газилишин О. Фінанси політичних партій в умовах повномасштабної війни: прагматико-аналітичний аспект. *Світ фінансів*. №3 (84). 2025. С. 24-39. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1836/1842>.
10. Коцюруба О. Досвід реформування правил партійного фінансування в Україні: головні досягнення і відкладені зобов'язання. *Український часопис конституційного права*. №3. 2023. С. 29-35. URL: <https://surl.li/damahd>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.02.2026
 Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
 Дата публікації: 3.04.2026